

УДК 336.71

Л. І. Катан,

д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів та банківської справи,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет

М. С. Плахотник,

студент, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

DOI: 10.32702/2306-6792.2018.21.3

ПРИБУТКОВІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ТА ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

L. Katan,

Doctor of Economic Sciences, professor Head of the Department of Finance and Banking,
Dnipro State Agrarian and Economic University

M. Plachotnik,

Student, Dnipro State Agrarian and Economic University

PROFITABILITY OF A COMMERCIAL BANK AND ITS INCREASE

У статті досліджено сутність та особливості прибутковості комерційного банку. Досліджено різноманітні погляди науковців стосовно визначення сутності поняття "прибутковості комерційного банку", а також визначено пріоритетні напрями стосовно шляхів підвищення прибутковості комерційного банку. Встановлено, що прибутковості комерційного банку виступає фінансовим результатом діяльності комерційного банку в контексті перевищення доходів над його витратами. Прибутковості комерційного банку також має залежність не тільки від різниці між доходами і витратами, а й від капіталу комерційного банку, який дозволяє постійно збільшувати темпи приросту прибутку. Зауважимо, що прибуток і капітал комерційного банку виступають взаємопов'язаними величинами, які доповнюють один одного. Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що нерозподілений прибуток виступає елементом власного капіталу комерційного банку. Прибутковості комерційного банку відіграє важливу роль як у діяльності самих банків, так і у фінансовій системі країни. Підтримка достатнього рівня прибутковості є важливою умовою ефективної діяльності банку. Без достатнього рівня прибутковості банк не може виконувати свої функції і проводити операції з обслуговування клієнтів, тому вирішення проблем прибутковості повинно мати найвищий пріоритет у роботі керівництва банку.

Підвищення прибутковості комерційного банку надзвичайно актуальне питання в умовах економічної нестабільності в Україні, тому забезпечення прибутковості комерційного банку можливе, в умовах виконання таких принципів генерації активів та пасивів на основі надійності, ліквідності і прибутковості розподілу банківських ресурсів.

This article explores the essence and features of the profitability of a commercial bank. Different views of scientists concerning the definition of "profitability of a commercial bank" are investigated, as well as priority directions concerning ways to increase profitability of a commercial bank are determined. It is established that profitability of a commercial bank is a financial result of a commercial bank activity in the context of excess of income over its expenses. The profitability of a commercial bank also depends on not only the difference between income and expense, but also the capital of a commercial bank, which allows you to constantly increase the rate of profit growth. Please note that the profit and capital of a commercial bank are interconnected quantities that complement each other. We consider it necessary to emphasize that undistributed profit serves as an element of the equity of a commercial bank. The profitability of a commercial bank plays an important role both in the activities of banks themselves and in the financial system of the country. Support for a sufficient level of profitability is an important condition for the effective operation of the bank. Without sufficient profitability the bank can not perform its functions and perform customer service; consequently, the solution to the problems of profitability should have the highest priority in the management of the bank.

Increasing the profitability of a commercial bank is a very topical issue in the context of economic instability in Ukraine, therefore, the profitability of a commercial bank can be ensured taking into account the following principles of formation of assets and liabilities on the basis of reliability, liquidity and profitability of distribution of bank resources.

In crisis economic conditions, an important element of its functioning is the provision of profitable business to a commercial bank. Profitability is vital for creating the required reserve funds, motivating employees and managing for expanding and improving operations, reducing costs and improving the quality of services provided, as well as for the effective implementation of future emissions and, as a result, increasing capital allows you to increase volumes and improve quality provided services.

Ключові слова: банк, прибутковості, шляхи підвищення, рентабельність, методи, елементи, ефективність.

Key words: bank, profitability, ways to increase, profitability, methods, elements, efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Враховуючи те, що банки виступають регуляторами грошового обігу, а також посередниками в процесі акумуляції і перерозподілі гро-

шових коштів, банкам потрібно постійно здійснювати моніторинг питання оптимізації структури доходів і збільшення ліквідності, адже в мінливих умовах зовнішнього середо-

вища, яке має безпосередній вплив на діяльність фінансового сектора економіки це питання є надзвичайно актуальним. У кризових умовах сьогодення значна частина банківських установ була вимушена призупинити свою діяльність. В умовах сьогодення велика кількість банків зупинили свою діяльність, значно зменшилась пропозиція по депозитам, спостерігається ріст відсоткових ставок по кредитах. Вищенаведене має значний вплив на прибутковість банку та вимагає від банківської установи покращення ефективності діяльності, розробку та вдосконалення теоретико-методичних аспектів забезпечення фінансової стійкості за рахунок ефективнішого використання банківських інструментів та послуг. Оскільки прибуток виступає одним із ключових елементів, що характеризує фінансові результати діяльності банку, а також є матеріальною основою функціонування і розрахунку рейтингу на банківському ринку то утримання його на достатньому рівні необхідно банківським установам для залучення нового капіталу, що дозволяє збільшити обсяги та підвищити якість пропонованих послуг, стимулює удосконалення операцій, зниження витрат і розвиток банківських технологій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню теоретико-методологічних і практичних аспектів підвищення прибутковості комерційного банку присвятили свої наукові праці такі вчені: Бланк І.А., Криклій О.А., Волкова І.А., Калініна О.Ю., Ревич М.Я., Демчук Н.І., Мороз А.М., Савлук М.І., Пуховкіна М.Ф.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У відповідності із Законом України "Про банки та банківську діяльність" функцією банків є кредитування суб'єктів підприємницької діяльності та громадян за рахунок залучених та власних кредитних ресурсів, а також касове та розрахункове обслуговування суб'єктів господарювання, виконання валютних та інших банківських операцій [1].

Виходячи з вищенаведеного, наголосимо, що сучасні банківські установи виконують надзвичайно широкий спектр операцій та послуг. Головна мета функціонування банку, так само, як і будь якого господарюючого суб'єкта, ґрунтується на отриманні прибутку.

Бланк І.А. наголошує на тому, що прибуток є головною метою підприємницької діяльності; базою економічного розвитку держави; критерієм ефективності конкретної виробничої

діяльності; основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів, що забезпечують розвиток підприємства; головним джерелом зростання ринкової вартості підприємства; найважливішим джерелом задоволення соціальних потреб суспільства; основним захисним механізмом від банкрутства [2, с. 12].

Аналізуючи сутність поняття "прибуток банку", встановлено, що велика кількість науковців пояснює його виходячи з понять бухгалтерського обліку.

Криклій О.А. та Маслак Н.Г. характеризують прибуток як виражений у грошовій формі дохід власника на вкладений капітал, плата за працю та ризик ведення підприємницької діяльності, що є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення такої діяльності [3, с. 9].

Волкова І.А. і Калініна О.Ю. трактують прибуток як збільшення власного капіталу в результаті фінансово-господарської діяльності, крім вилучень частки засновників із капіталу [4, с. 186].

Ревич М.Я. у своїй праці виокремлює ключові фактори впливу на прибутковість комерційного банку: раціональна структура комерційного банку, висока якість менеджменту та маркетингова активність, кадровий потенціал комерційного банку, мотивація праці банківського персоналу. Ключовим фактором впливу на прибутковість комерційного банку Ревич М.Я. визначив високу якість менеджменту та маркетингову активність [5, с. 75].

Зауважимо, що прибутковість виступає періодично відновлюваною можливістю комерційного банку, а також гарантією кредитоспроможності і його можливості вийти із скрутного становища.

Доходи, витрати і прибуток або збиток, чистий прибуток всі ці показники описують фінансовий стан банківської установи. Прибутковість комерційного банку генерується в результаті виконання кредитних, розрахункових, грошових операцій і інших різновидів діяльності комерційного банку.

Прибуток комерційного банку виступає категорією, що описує життєвий цикл виробничих та фінансових структур банківської діяльності в ході подолання кожного етапу їх розвитку, та безпосередньо залежить від певних факторів, які наведені на рисунку 1.

Фактори, які впливають на прибуток комерційного банку, є багаточисельними, але фактично, прибутковість банку залежить від доходів та витрат. Отже, для отримання правильної відповіді на питання удосконалення методів при-

бутковості значну роль відіграє дослідження проміжних показників — витрати, дохід, прибуток [7, с. 34].

У ході дослідження встановлено, що прибутковість комерційного банку виступає фінансовим результатом діяльності комерційного банку в контексті перевищення доходів над його витратами. Прибутковість комерційного банку також має залежність не тільки від різниці між доходами і витратами, а й від

капіталу комерційного банку, який дозволяє постійно збільшувати темпи приросту прибутку. Зауважимо, що прибуток і капітал комерційного банку виступають взаємопов'язаними величинами, які доповнюють один одного. Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що нерозподілений прибуток виступає елементом власного капіталу комерційного банку.

Демчук Н.І. та Коваль А.М. стверджують, що прибутковість комерційного банку відіграє важливу роль як у діяльності самих банків, так і у фінансовій системі країни. Підтримка достатнього рівня прибутковості є важливою умовою ефективної діяльності банку. Без достатнього рівня прибутковості банк не може виконувати свої функції і проводити операції з обслуговування клієнтів, тому вирішення проблем прибутковості повинно мати найвищий пріоритет у роботі керівництва банку. Фактично банківська діяльність заснована на довірі, і якщо підривається довіра до банку, то все інше руйнується дуже швидко [6, с. 22].

Для того, щоб визначити рівень прибутковості комерційного банку, важливо розрахувати такі показники:

1) адекватність регулятивного капіталу, надає інформацію стосовно здатності комерційного банку своєчасно і в повному обсязі здійснити розрахунки по зобов'язанням, які виникають із торговельних, кредитних чи інших операцій грошового характеру. Методика розрахунку: співвідношення регулятивного капіталу до активів банку (нормативне значення не менше ніж 10%);

2) рентабельність активів (ROA) характеризує внутрішню політику комерційного банку і результативність роботи менеджерів. Методи-

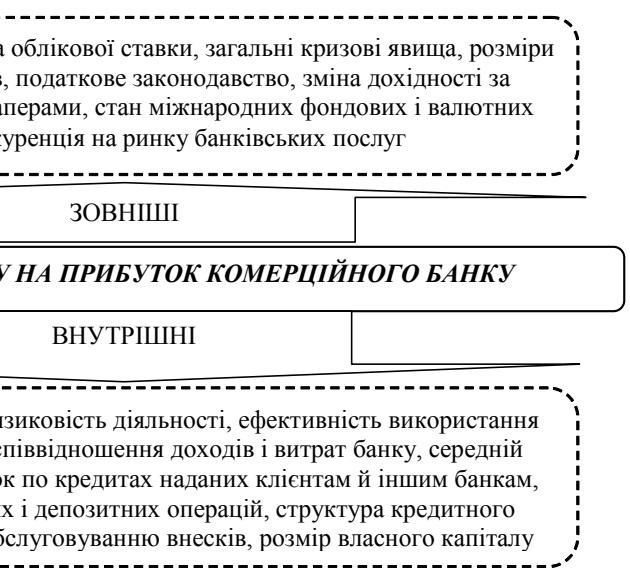

Рис. 1. Фактори впливу на прибуток комерційного банку

Джерело: сформовано авторами на основі [3].

ка розрахунку наступна: співвідношення чистого прибутку до активів банку (нормативне значення не менше ніж 1%);

3) рентабельність капіталу (ROE) визначає ймовірний розмір чистого прибутку, що отримали б акціонери від інвестування капіталу, тобто ризику, на який вони йдуть, вкладаючи свої кошти із метою накопичення планового рівня прибутку. Розрахунок: співвідношення чистого прибутку до капіталу банку (нормативне значення не менше ніж 15%);

4) чиста процентна маржа (ЧПМ) показує здатність комерційного банку отримувати дохід, а саме диференціальний процентний дохід, у відсотках до чистих активів. Визначають як співвідношення чистого процентного доходу до активів банку (нормативне значення не менше ніж 4,5%);

5) чистий спред дає можливість здійснити оцінку різницю між рівнем процентних доходів і процентних витрат, віднесених до залишків виданих позик і залучених на платній основі депозитів (нормативне значення не менше ніж 1,25%) [3, с. 120].

Підвищення прибутковості комерційного банку надзвичайно актуальне питання в умовах економічної нестабільності в Україні. Саме тому, аналізуючи вищенаведене, вважаємо за доцільне наголосити на тому, що забезпечення прибутковості комерційного банку можливе, в умовах виконання таких принципів генерації активів та пасивів на основі надійності, ліквідності і прибутковості розподілу банківських ресурсів, а саме: перетворення фінансових коштів і цінних паперів, які не приносять доходів, у грошові кошти та високоліквідні при-

буткові активи; зменшення витрат, які не пов'язані із забезпеченням відтворення обігових коштів, розширенням кількості операцій і банківських послуг; беззаперечний продаж тих активів, котрі у існуючій кон'юнктурній ситуації фінансового ринку є непотрібними або нерентабельними; професіоналізм у сфері проведення операцій із купівлі продажу валютних коштів із врахуванням кон'юнктури всіх світових відкритих валютних ринків; перешкода переходу частини активів у дебіторську заборгованість та її зниження шляхом продажу її банкам, які здійснюють факторингові операції участь у перерозподілі високоліквідних активів як у самому банку, так і між банками.

Проте прибутковість комерційного банку залежна не лише від внутрішніх, а й від зовнішніх факторів, котрі генерують у собі різноманіття аспектів, а саме: ринкові котрі включають в себе: економічні передумови діяльності, існуючу актуальну техніку та технологію, обсяг реальних доходів населення, довіру суб'єктів господарювання і приватних осіб до банківської системи? демографічні фактори, структура ринку, конкуренція і попит та пропозиція на кредит, потенційну кредитоздатність позичальників, ціна на кредитні ресурси а також адміністративні, а саме: важелі державного регулювання, податкова система, фінансова та грошово-кредитна система, механізм розподілу прибутку та ін.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Отже, здійснивши дослідження сутності прибутковості комерційного банку та можливих заходів стосовно її підвищення, вважаємо за необхідне наголосити на тому, що в кризових умовах господарювання забезпечення рентабельної діяльності комерційного банку виступає важливим елементом для його функціонування. Прибутковість виступає показником, який характеризує стійкість банківської установи. Прибутковість є життєво необхідною задля створення необхідних резервних фондів, мотивації персоналу і керівництва до розширення та вдосконалення операцій, скорочення витрат та покращення якості послуг, які надаються, а також для результативного здійснення наступних емісій та відповідно збільшення капіталу, що надає можливість розширювати обсяги та покращувати якість наданих послуг.

Література:

1. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від

20.09.2001 № 2740-III за ред. від 19.05.2011 № 3394-VI. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

2. Бланк И.А. Управление прибылью / И.А. Бланк. — К.: Ника-Центр, Эльга, 1998. — 543 с.

3. Криклій О.А. Управління прибутком банку: монографія / О.А. Криклій, Н.Г. Маслак. — Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. — 136 с.

4. Волкова І.А. Бухгалтерський облік у банках: навч. посібник / І.А. Волкова, О.Ю. Калініна. — К.: Центр навчальної літератури, 2009. — 519 с.

5. Ревич М.Я. Стратегії управління прибутковістю банків / М.Я. Ревич // Вісник Української академії банківської справи. — 2013. — № 2 (35). — С. 75—80.

6. Демчук Н.І. Управління грошовою позицією та обов'язковими резервами банку / Н.І. Демчук, А.Н. Коваль // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". — 2017. — № 2 (24). — С. 22—28.

7. Банківські операції: підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін. / За ред. д-ра екон. наук А.М. Мороза. — К.: КНЕУ, 2000. — 384 с.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001) The Law of Ukraine "About banks and banking activities" available at: <http://zakon4.rada.gov.ua> (Accessed 10 Oct 2018).

2. Blank, I. A. (1998), *Upravlenie pribyl'ju [Profit management]*, Nika-Centr Jel'ga, Kyiv, Ukraine.

3. Kryliy, O.A. and Maslak, N.G. (2008), *Upravlinnia prybutkom banku: monohrafiia [Bank Profit Management: Monograph]*, DAB "Oasis NBU", Sumy, Ukraine.

4. Volkova, I.A. and Kalinin, O.U. (2009), *Bukhhalters'kyj oblik u bankakh : navch. posibnyk [Accounting in banks: Teach. Manual]*, Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.

5. Revich, M.Y. (2013), "Strategies for profitability management of banks", *Visnyk Ukrain's'koi akademii bankivs'koi spravy*, vol. 1, pp. 75—80.

6. Demchuk, N.I. and Koval, A.N. (2017), "Management of the money position and obligatory reserves of the bank", *Mizhnarodnyi naukovy zhurnal "Internauka"* vol. 2, pp. 22—28.

7. Moroz, A. M. Savluk, M. I. and Pukhovkina, M. F. (2000), *Bankivski operatsii: pidruchnyk [Banking operations: a textbook]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2018 р.